

Minnesanteckningar 6-7 oktober 2016, Lier gård

Deltagare:

Eva Svensson, Karlstads universitet; Annie Johansson, Länsstyrelsen i Värmlands län; Hans Helling, Karlstads universitet (f d Värmlandsarkiv); Jan Löfgren, Värmlandsarkiv; Susanne Pettersson, Norsk Folkemuseum, avdelning Norsk Martimt Museum; Hilde Amundsen, NIKU; Stefan Nilsson, Geographica Antikva AB; Pia Nilsson, Statens Historiska Muséer, Arkeologiska uppdragsverksamheten (tidigare projektföljare); Vigdis Stensby, Statsarkivet Hamar; Peter Normann, Riksantikvarieämbetet (projektföljare).

Gäst: Ingunn Holm (Riksantikvaren, No); Tore Lahn, Hedmark fylkeskommune

Torsdag 6 oktober

11.30: Ankomst

Tore Lahn: Fredningsprosess og verne vurderinger Prøysenstua
(se pdf LahnLier)

Tore Lahn inledde med en presentation av den historiska bakgrunden; hur familjen Prøysen kom i besittning av den aktuella stugan, familjens utveckling, den sociala situationen för husmännen vid den aktuella tiden och husmännens relation till markägare. Klassklyftorna var tydliga i lokalsamhället. Prøysen växte upp i en tid med stora förändringar i lokalsamhället, med järnväg, bättre vägar osv. Längs Prästvågen (vandrad vid nätverksträffen hösten 2014) låg flera husmansplatser.

Fredningsprocessen av Prøysenstua reser frågan om det är husmansplatsen som sådan, eller den kände konstnären Prøysens hem, som ska bevaras. I Norge har man satsat på att bevara kända konstnärers hem; men de flesta andra bevarade objekten är stora och imponerande gårdar. Prøysenstua framstår som avvikande i sammanhanget. Prøysens diktning handlar om det vardagsliv han mötte i sin husmansmiljö, och han var stolt över sitt ursprung. Han, och hans familj, tog sig namnet Prøysen då han slog igenom.

Prøysen köpte stället 1955 (men bodde inte där), och lät sedermera uppföra en liten stuga till sina föräldrar.

Då Prøysenstua skulle fredas fick den moderniserade stugan återställas (av den snickare som utförde moderniseringen), och vissa uthus flyttades till platsen från andra platser. Prøysenstua har alltså låg autenticitet, och det är narrativet om Prøysen och hans familj som står i centrum. Ett nytt, arkitektritad besökscenter har uppförts intill stugan. Det är framför allt spåren efter Prøysens föräldrar som finns kvar; odlingsrösen efter faderns åkerröjning och växter efter moderns trädgård.

En viktig begrunnelse for igangsetting av en fredningsprosess for Prøysenstua/-tunet med nærmeste omgivelser er etableringen av det nye besøkscenteret (Prøysenhuset) like ved det gamle miljøet. En annen viktig årsak er at Prøysenstua har trukket seg ut av paraply-organisasjonen Anno Museum (Hedmark fylkesmuseum), og drives nå av Ringsaker kommune.

Husmansplatser är underrepresenterade bland fredade byggnader.

När besökscentret skulle uppföras fastställdes kriterier såsom att besökscentrat skulle ligga i skogsbrynet och smälta in i skogen. Kommunen byggde väg och parkeringsplats. Vikt har lagts vid att bevara Prästvägen som ett viktigt element i landskapet. Svårt att avgöra vad och hur stort område som ska fredas, då det finns flera element av intresse. Idag finns problem att hålla efter vegetationen, och det är viktigt att hålla ett öppet jordbrukslandskap. Ett förslag är att ha betande djur på platsen.

Prøysenstua är idag övermöblerad, framför allt för att det ska finnas stolar till skolklasser. Även material på väggarna är blandat; informationsmaterial och tidsenliga bilder.

Avsikten är att regelbundet "korrigera" eventuella fel i återskapandet som kan upptäckas genom olika källor.

Diskussion om skillnaderna mellan svensk och norsk lagstiftning, och om man kan "freda" också husgrunder. Vikten av husmansplatser som historia underifrån som inlägg i jämlikhetsfrågor idag.

Hilde Amundsen: Ekursion till lagskyddade husmannsplasser (med stående byggnader):
(se pdfer, Balberg, Eltonstua, Hesthagan)

De fredade husmansplasserna med stående byggnader, Balberg i Stange, Eltonstua på Hedmarksmuseet och Hesthagan, Ringsaker, besöktes. Det handlade om välbevarade byggnader, och motiven för fredning kunde skifta. Vanligt verkar vara att platserna var förankrade i bygden, och varit föremål för lokala bevarande-ambitioner. Eltonstua var ett tidigt exempel på bevarad byggnad, fredet av Riksantikvaren i 1923, flyttad till Hedmarksmuseet noen år senere, men har troligen haft en annan funktion som gårdsbygning innan den beboddes av husmän. Fredningen av Eltonstua var en ren bygningsfredning, det vil si at det er selve bygningen som objekt som fredes. Husmannsplassen Balberg fredes i 1989, og Hesthagen i 2007. Disse to senere fredningene har det til felles at også tunet med uthusbygninger fredes og at skjøtsel vektlegges, for å bevare virkningen av plassen eller området i landskapet. Det er samtidig klare forskjeller mellom disse to fredningssakene. For det første kan man lese ut av sakspapirene at kulturminnevernet blir mer profesjonalisert med årene. Bruk av og henvisning til paragrafer er utfyllende og mer tilpasset juridisk språk og resonnementer fra fredningen av Balberg i 1989 til fredningen av Hesthagen 18 år senere. I tillegg er viktigheten av å formidle husmannsvesenets kultur- og sosialhistorie mer nøkternt beskrevet i Riksantikvarens redegjørelse for Balberg, mens disse aspektene synes å ha fått økt betydning i begrunnelsene for fredningen av Hesthagen.

Förutom de fredade husmansplasserna besöktes också Holmen, Vangsåsen, en övergiven husmanstuft vid vilken arkeologisk undersökning (av Hilde Amundsen) tillsammans med skolklasser pågick. Lokalen visade sig svårtolkad då spåren efter byggnaden var delvis otydliga och fyndmaterialet sparsamt och svårtolkat.

Fredag 7 oktober

Förmiddagen ägnades åt att strukturera och fördela arbetet med den planerade artikel som ska vara en sammanfattade presentation av de olika problemområden som behandlats av nätverket under de tre åren.

Eva Svensson redogjorde också för inskickad fortsättningsansökning för nätverket.